

que s'obre amb *Els colors de l'aigua* és un intent d'explicar la realitat a través d'un procés limitat de mitificació. No és realisme pur. L'autor ens en dóna una pista clara: bateja el seu espai amb un nom propi que no és el real. Si volgués fer realisme parlaria de Cerdanyola. Parla de Vinyes de Savall —que en el fons és Cerdanyola, però no del tot— perquè el vol mitificar, el vol transformar.

L'Isidre Grau no vol descriure una ciutat, una societat, una família, un període de la història, unes relacions socials. Els vol aprofitar per fer-ne literatura i per bastir a partir de tot plegat alguna metàfora de transcendència universal, més enllà del temps i de l'espai. Els seus objectius no són els del realisme. Són els d'una nova realitat. Que es pot reconèixer, però que està transformada per la pàtina de la mitificació. A sota, l'espai i el temps de l'autor. Però per damunt, l'espai de la literatura. Perquè Vinyes de Savall és això: l'espai de la literatura, l'espai del mite.

III. Jaume Cabré: DELS PRINCIPIS AL FINAL DEL CICLE

La novel·la *Vent de memòria* s'obre amb un íncipit que ja és vàlid per a tot el cicle posterior, el de les cinc novel·les d'*Els colors de l'aigua*, alhora que serveix de presentació de l'espai literari de Vinyes de Savall:

Com un tauró que festeja la mort ran de la platja, en Miquel Barrés sura damunt l'autopista. Absurd, se sent absurd. L'absurd ha teixit els vel·ls que l'entrapen, a ell, papallona, larva, ou. Anys d'engany han mudat els vel·ls en closca dura. Anys de defici des d'aquell dia que va marxar a corre-cuita.

Per tant, tot comença amb una fugida. O més ben dit, comença amb el retorn accidental a Vinyes d'un personatge que, en contacte amb l'espai retrobat, recorda el dia que en va fugir i les circumstàncies que el van empènyer a fer-ho.

Aquí, doncs, trobem una constant del cicle i de l'espai: els personatges fugen de Vinyes de Savall, de la mateixa manera que, en el cicle d'*Els colors de l'aigua*, els personatges fugen de can Benavent. És l'espai, encarnat en la ciutat o la casa, que expulsa els personatges.

El record dels personatges és ambivalent respecte a l'estimació del lloc; però, en general, senten una mena de repulsió o por de tornar a la casa, com si fos un element viu, fagocitador de voluntats. Més sovint, els personatges reviuen més els mals moments mentals que no pas els bons moments del seu paradís perdut. Així, Can Benavent i Vinyes de Savall no són ben bé paradisos perduts sinó més aviat inferns a mig oblidar. Caldrà buscar-ne els motius endins de la lectura.

Continuant amb l'exploració dels incipients de les novel·les, trobem que a *Els colors de l'aigua* —una de les grans novel·les de la meva generació, una gran novel·la de la literatura catalana l'acció principal arrenca d'aquesta manera:

— Pau, Pauet, baixa, que se'ns ha acabat la guerra!

Dona Rosalia Cortès refilava com un canari sota l'ull de la trapa, però el fill no li contestava i ella insistia, entre bleixos, mentre repenjava el peu a l'escala de mà i estirava el caparró, lluent com un cap amb onades de plata. Els refilets se li esquerdaven de tanta fatiga perquè havia pujat d'una correguda els set revolts de l'escala de marbre i ningú no ho hauria dit d'ella, aquella dona menuda que en els darrers mesos havia viscut en la soledat de can Benavent com un mixó que no piula ni xiula.

De fet, la novel·la s'ha iniciat unes pàgines abans, amb un capítol zero, que ens porta al París de 1930, el veritable marc de tot el cicle. En aquesta primera escena Pau Benavent diu al seu pare Llorenç Benavent: “Seré pintor o no seré res”. Tot i que, com se'ns recorda en el darrer llibre, *El punt blanc de l'horitzó*, la proclamació d'aquesta frase és un inútil brindis al sol perquè el Pau, mansoi, seguirà el seu pare de tornada de París a Vinyes de Savall, disposat a seguir per les roderes que li marca la tradició familiar.

Uns anys després, el 1939, quan es descabdella la trama de la novel·la, no trobem una situació gens èpica pel que fa al cappare de la nissaga del cicle: un noi sa, jove i fort s'ha passat la guerra amagat al recambró de les golfes, agombolat per la minyona de la casa. I d'aquí, de la parella formada pel senyoret i la minyona, en sortiran quatre filles i un fill: Maridol (n. 1939), l'actriu; Carolina (n. 1942), la burgesa; Berta

(n. 1945), l'activista política; Marina (n. 1950), la dels moviments alternatius; i Àngel (n. 1960), el fotoperiodista. I molt més endavant, Daniel (n. 1967), fill de Berta, el nét que heretarà can Benavent i tindrà les claus del seu futur.

Però la capacitat de condensació dels principis no es limita a la novel·la que obre la nissaga Benavent. Així, *La nit vermella* té un començament rodó, a la manera d'*Anna Karènina*, amb un plantejament que inclou tota la novel·la:

A la ratlla dels divuit anys Carolina Benavent sabia pujar, baixar i aturar-se per tots els esglaons de la seducció, sempre, això sí, se n'escapolia amb un aire elegant i virginal que encara desficiava més els qui entraven en el joc. I jo hi vaig entrar, ben breument, de la mateixa manera que ho van fer l'Octavi i l'Oriol. Tots tres en el curt interval d'una festa i, tanmateix, amb estils i resultats força diferents.

A les primeres línies d'*El balancí negre* trobem les regles de joc de l'especial relació entre la parella protagonista:

En les seves polèmiques fins a la matinada, Maridol Benavent i Carles Ambròs solien discutir sobre la influència del passat en el present de les persones, però ella acabava decantant-se per la dels astres, ni que fos per dur-li la contra i veure com encara se li encenien els ulls. Amb el temps, aquella forma de provocar-lo tenia efectes balsàmics, sobretot arran de la mitja depressió, quan semblava que la vida li fugia de la sang i massa sovint ella el sorprenia amb la mirada suspesa del no-res.

A *Groc d'Índia* la narració es desencadena a partir del retorn de la protagonista, des de la mateixa autopista per on Miquel Barrés havia tornat al seu poble:

La pluja l'havia ensopegat prop de Vinyes de Savall, just quan ja anava a sortir de l'autopista, i ella se la va prendre com una aigua necessària. Era el final de dos dies intensos i torbadors, quan et cal una bona dutxa que t'alliberi dels rastres que vols oblidar. Tenia ganes d'arribar a casa, en aquella tarda d'hivern, a punt de fer-se fosc, i tanmateix es va deso-

rientar pels carrers del poble, el seu poble des de feia gairebé cinquanta anys. Fins que, sense saber com, va anar a parar a la carretera del bosc, prop del barri on vivia. Llavors s'hi havia parat, s'havia passejat pel bosc. Tan sols uns quants minuts, màgics per a la Marina Benavent.

I en la darrera novel·la del cicle, *El punt blanc de l'horitzó*, retrobem d'entrada l'espai de la casa pairal quan ja només hi queda el nét Daniel:

Can Benavent s'havia convertit en un lloc tan absorbent com inhòspit. El mateix silenci de cada nit; la dubtosa adaptació a les coses que t'has anat fent teves, a força de mirar-les, d'imaginar-te-les del dret i del revés. I en el fons, els ressos de la buidor, la certesa d'estar habitant una casa excessiva, tot sol en un espai calculat per a molta gent.

Amb aquest rastreig dels íncipits, només pretenc posar en evidència algunes constants que es mantindran al llarg de tot el cicle, en un permanent joc de paradoxes. Com ara la casa que atrau i provoca rebuig, amb un seguit de gent que en fuig però l'enyora. D'aquesta manera, l'existència de can Benavent arriba a ser encara més determinant que Vinyes de Savall per a la cohesió final del cicle, ja que les tensions socials i aními-ques troben prou ressò en els personatges que transiten per la casa.

D'altra banda, la timidesa o esquerperia dels Benavent fa que els personatges decisius de cada història no siguin viscuts directament pel lector sinó sempre, o quasi sempre, siguin explicats des del punt de vista d'un altre personatge. És una característica curiosa, que es manté en tot el cicle. I encara més, aquesta presentació del personatge sol donar-se perquè està en perill de mort o ja és mort i qui l'evoca inicia el trajecte de dol, el viatge expiatori per recollir-ne les despulles o per assistir al seu enterrament o retrobar-ne la memòria.

Tanmateix, després de tantes vicissituds de les filles i el fill de Pau Benavent, serà el nét Daniel qui rebi la casa en herència i, de retruc, tancarà literàriament el cicle novel·lístic. Però en Daniel Bac i Benavent és fill de la Berta i del Pol, una mena d'equivocació sentimental d'ella, i és qui haurà d'assumir els destins d'un patrimoni que ha provocat més

desercions que afinitats. Ell haurà d'enterrar l'oncle, disposar de la casa i decidir convertir-la en un museu de la vida rural, a més d'assistir a la inauguració i dir-hi la seva com a historiador.

Aquest Daniel no és com tots els Benavent: després de llicenciar-se en història, es posa a treballar de dependent en una llibreria i sembla que ja li està bé. Daniel no odia can Benavent ni odia Vinyes de Savall. No sembla de la família o, pel cap baix, sembla que hagi sobreviscut a les turbulències dels altres sense deixar-se immutar, sense perdre la fidelitat sentimental als avis, a una certa noció dels orígens.

De fet, la perplexitat sentimental d'aquest personatge ens remet a la del protagonista de *La vida escrita*, que —casualment?— es diu Daniel Cervera. Una fragilitat emocional que ja trobem a *Vent de memòria*, quan llegim:

Quan van sortir de l'aixopluc dels llimoners, la vida per a ells dos es convertí en l'intent desesperat de retrobar aquella emoció. Un intent que s'allargà fins aquell diumenge de setembre de 1937..."

Potser es tracta d'això, de convertir la vida en literatura, perquè la literatura és, justament, l'intent de retrobar una emoció ja viscuda, mitjançant paraules intencionadament artístiques.

Per a mi, el final del cicle és una gran metàfora que està relacionada amb aquest paràgraf extret de *Vent de memòria*. La casa queda convertida en museu. El record queda petrificat en la casa, que perdurarà, encara que sigui complint una altra funció. I qui retorni a la casa, retornarà a l'enyorat infern o paradís perdut... I el lector, si pogués ser present a la inauguració del museu, com que és còmplice del narrador i coneix els secrets de tots els personatges, també hi veuria més enllà de les parets. De totes maneres, l'autor no ens en dóna l'oportunitat, ja que fa acabar la novel·la i el cicle poc abans de la inauguració.

El dia de la inauguració hi haurà un bon motiu per tornar a reunir tota la família. Pensa avisar totes les ties, però d'una manera especial, vol demanar a la Berta que no hi falti. Ell haurà de fer la presentació dels continguts del museu i convertirà la seva intervenció en un homenatge

a tots els Benavent des de la construcció de la casa. Per això li agradaria que hi fos tothom. Tots els que encara són vius. Els altres, els absents, segur que no hi faltaran.

Fixem-nos en els temps verbals del final del cicle: el futur. Quan s'acaba el cicle parlem en futur: el cicle queda obert per més que es tanqui un llibre. El cicle acaba amb una proposta narrativa que ja no podrem veure perquè serem fora de la novel·la. Girem l'últim full del cicle i necessàriament ens posem a pensar com serà la inauguració del museu; o més encara: com deu ser, aquest museu... L'ús d'aquest futur ens impel·leix a la reflexió amb el llibre tancat; imaginem la inauguració, imaginem el museu, imaginem els convidats a l'acte...

Deixeu-me que repeteixi el magistral final del final:

Per això li agradaria que hi fos tothom. Tots els que encara són vius. Els altres, els absents, segur que no hi faltaran.

La vida és literatura; la literatura és vida; els personatges morts viuen i veuen gràcies a la vida escrita per Isidre Grau. Els lectors en som deutors.